

*Ксенія Григорівна Неліна,
Викладач-стажист кафедри економіки,
управління та адміністрування
Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького,
м. Мелітополь*

ПРИМОРСЬКО-ФАСАДНИЙ ТА ЛІНІЙНО-ВУЗЛОВИЙ ТИПИ РОЗСЕЛЕННЯ В ЗАПОРІЗЬКІЙ ОБЛАСТІ

В статті розглянуті головні типи розселення Запорізької регіональної системи розселення. Визначені поселення та центри, які складають приморсько-фасадний тип розселення узбережжя Азовського моря та Каховського водосховища. Проаналізований взаємозв'язок лінійних та вузлових елементів опорного каркасу розселення регіону.

***Ключові слова:** розселення, приморсько-фасадний тип розселення, лінійно-вузловий тип розселення, регіон.*

Заселення території Запорізької регіональної системи розселення (РСР) відбувалось відносно пізно (з середини ХІХ ст.). Загалом, цей процес спостерігався уздовж узбережжя Азовського моря, поблизу річок та уздовж головних транспортних шляхів регіону. Тому можна зробити висновок, що головними типами конфігурації опорного каркасу розселення регіону є приморсько-фасадний та лінійно-вузловий типи.

***Приморсько-фасадний тип розселення** характерний для територій, де портово-промислові, рекреаційні центри систем, розміщені поблизу узбережжя морів, океанів, а також великих водних артерій, утворюючи водний фасад поселень, а розселенські зв'язки спрямовані вглиб території [3, с. 177; 4, с. 106]. Приморсько-фасадний тип розселення в Запорізькій РСР ми розглянемо не тільки на прикладі узбережжя Азовського моря, а й узбережжя Каховського водосховища.*

В Запорізькій РСР приморське положення займають 4 локальні системи

розселення (ЛСР): Якимівська, Приазовська, Приморська та Бердянська. Частина поселень даних ЛСР, які знаходяться поблизу узбережжя Азовського моря та його лиманів, і утворюють приморсько-фасадний тип розселення (Рис. 1).

Умовні позначення:

● - міста обласного значення	Приморськ - центр локальної системи розселення
● - міста	
● - селища міського типу	
● - центри сільських рад та ОТГ	— - відрізки транспортної мережі, що характеризують наявність дорожнього зв'язку
● - села	

Поселення: 1 - Кирилівка, 2 - Лиманське, 3 - Косих, 4 - Охримівка, 5 - Атманай, 6 - Нове, 7 - Солоне, 8 - Вовче, 9 - Давидівка, 10 - Андріївка, 11 - Вовчанське, 12 - Юр'ївка, 13 - Мала Тернівка, 14 - Шелюги, 15 - Богатир, 16 - Радивонівка, 17 - Перемога, 18 - Мирне, 19 - Тимофіївка, 20 - Олександрівка, 21 - Володимирівка, 22 - Мордвинівка, 23 - Гірська, 24 - Надеждине, 25 - Волна, 26 - Дунайівка, 27 - Вікторівка, 28 - Олександрівка, 29 - Нечкине, 30 - Степанівка Перша, 31 - Миронівка, 32 - Чкалове, 33 - Ігорівка, 34 - Новокостянтинівка, 35 - Приморський Посад, 36 - Шевченка, 37 - Петрівка, 38 - Георгіївка, 39 - Дівчинське, 40 - Білорічанське, 41 - Гамівка, 42 - Таврійське, 43 - Добрівка, 44 - Ботієве, 45 - Строганівка, 46 - Бабанівка, 47 - Володимирівка, 48 - Інзівка, 49 - Орлівка, 50 - Райнівка, 51 - Преслав, 52 - Комишуватка, 53 - Набережне, 54 - Подспор'є, 55 - Банівка, 56 - Борисівка, 57 - Лозанівка, 58 - Азов, 59 - Новопавлівка, 60 - Дмитрівка, 61 - Шевченка, 62 - Азовське, 63 - Шовкове, 64 - Роза, 65 - Нововасилівка, 66 - Старопетрівка, 67 - Новопетрівка, 68 - Куликівське

Рис. 1. Приморсько-фасадний тип розселення узбережжя

Азовського моря Запорізької регіональної системи розселення

Найбільшим містом, яке розташоване на узбережжі Азовського моря є Бердянськ. Воно виступає головним портово-промисловим та рекреаційним центром на приморському узбережжі Запорізької РСР. Після Бердянська,

головними рекреаційними центрами області виступають смт. Кирилівка та м. Приморськ. Донченко Л.М. [2] ці три міські поселення та смт. Приазовське відносить до рекреаційних вузлів. Рекреаційними центрами місцевого значення, на нашу думку, є: с. Богатир, с. Степанівка Перша, с. Новокостянтинівка, с. Приморський Посад, с. Строганівка, с. Набережне, с. Новопетрівка.

В безпосередній близькості (перша лінія) до узбережжя моря, лиманів, гирл річок басейну Азовського моря розташовані наступні поселення: с. Атманай, с. Вовче, с. Давидівка, с. Лиманське, с. Косих, с. Охримівка, с. Шелюги, с. Тимофіївка, с. Гірсівка, с. Дунаївка, с. Вікторівка, с. Олександрівка, с. Миронівка, с. Чкалове, с. Ігорівка, с. Ботієве, с. Райнівка, с. Преслав, с. Азовське, с. Куликівське.

Також на нашу думку, можна виділити поселення, які знаходяться в нижній течії річок басейну Азовського моря: с. Нове, с. Солоне (р. Атманай), с. Андріївка, с. Вовчанське (р. Великий Утлюк), с. Мала Тернівка, с. Юр'ївка, с. Володимирівка, с. Олександрівка, смт. Якимівка (р. Малий Утлюк), с. Радивонівка, с. Перемога, с. Мирне (р. Ташенак), с. Мордвинівка (р. Молочна), с. Надеждине (р. Джекельня), с. Добрівка, с. Дівнинське, с. Георгіївка (р. Акчокрак), с. Білорічанське, с. Гамівка, смт. Приазовське, с. Шевченка, с. Петрівка (р. Домузла), с. Бабанівка, с. Володимирівка (р. Корсак), с. Інзівка, с. Орлівка (р. Лозуватка), с. Комишуватка, с. Банівка, с. Борисівка, с. Лозанівка, с. Новопавлівка (р. Обіточна), с. Подспор'є (р. Солона), с. Азов, с. Шевченко, с. Дмитрівка (р. Кільтичія), с. Шовкове, с. Роза (р. Куца Бердянка), с. Старопетрівка, с. Нововасилівка (р. Берда). Села Волна, Нечкине та Таврійське теж віднесемо до приморсько-фасадного типу розселення, оскільки вони розташовані поблизу вищезазначених поселень.

Доцільним до цього типу розселення віднести м. Мелітополь. Воно хоч і не виступає портово-промисловим та рекреаційним центром, проте, як центр субрегіональної системи розселення справляє великий вплив на систему розселення Якимівської, Приазовської ЛСР та в курортний сезон

забезпечує рекреаційні центри даних ЛСР трудовими ресурсами.

Приморсько-фасадний тип розселення, на нашу думку, характерний також і для узбережжя Каховського водосховища (Рис. 2), оскільки центри систем розселення розміщені поблизу узбережжя, а розселенські зв'язки спрямовані вглиб території.

Рис. 2. Приморсько-фасадний тип розселення узбережжя

Каховського водосховища Запорізької регіональної системи розселення

Головними центрами розселення є міські поселення, які розташовані поблизу Каховського водосховища: міста Запоріжжя, Василівка, Дніпрорудне, Enerhodar, Кам'янка-Дніпровська та селища міського типу Балабино, Кушугум, Малокатеринівка, Степногірськ. До сільських поселень,

які знаходяться на узбережжі водосховища відносяться: Червонодніпровка, Біленьке, Біленьке Перше, Лисогірка, Канівське, Розумівка, Нижня Хортиця, Приморське, Плавні, Кам'янське, Верхня Криниця, Скельки, Маячка, Златопіль, Балки, Шляхове, Благовіщенка, Іванівка, Новоукраїнка, Примірне, Мічурине, Водяне, Велика Знам'янка.

Також, на нашу думку, можна виділити сільські поселення, які знаходяться в нижній течії притоків Дніпра: Бабурку, Новослобідку (р. Середня Хортиця), Григорівку, Веселянку, Річне (р. Конка), Підгірне (р. Карачекрак). Села Мар'ївка, Лугове, Лісне, Першотравневе, Шевченко, Ясна Поляна, Відножине, Орлянське, Новодніпровка, Подове, Нововодянське, Дніпровка теж віднесемо до даного типу розселення, оскільки вони розташовані поблизу вищезазначених поселень.

Лінійно-вузловий тип розселення характерний для систем, у яких чітко виділяється головна вісь розселення (транспортна магістраль, велика ріка, передгірна рівнина), від якої «відходять» пучки зв'язків або смуга інфраструктури до окремих центрів [1, с. 17; 3, с. 177].

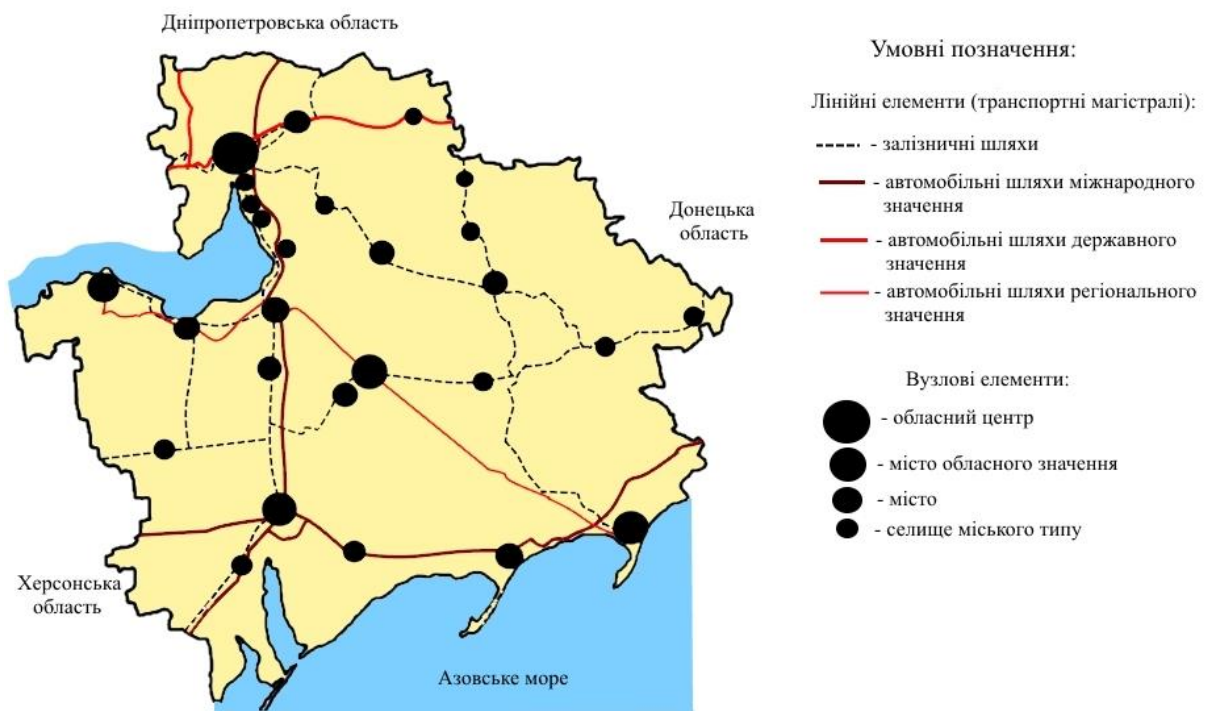

Рис. 3.23. Лінійно-вузловий тип розселення Запорізької регіональної системи розселення

Лінійно-вузловий тип розселення складається з лінійних та вузлових елементів. Лінійними елементами виступають залізничні шляхи та головні автомагістралі області. До останніх ми віднесли: міжнародні автомобільні дороги державного значення: Одеса-Мелітополь-Новоазовськ (М-14), Харків-Сімферополь-Алушта-Ялта (М-18), обхід міста Мелітополь (М-14-03); національну автомобільну дорогу державного значення Запоріжжя-Донецьк (Н-15); регіональну автомобільну дорогу Енергодар-Василівка-Бердянськ (Р-37).

Вузловими елементами виступають міські поселення, які знаходяться поблизу даних транспортних магістралей. 75% міських поселень (27) Запорізької РСР складають опорний каркас лінійно-вузлового типу розселення (Рис. 3). До них ми віднесли: 12 міст – Запоріжжя, Мелітополь, Бердянськ, Енергодар, Токмак, Молочанськ, Василівку, Дніпрорудне, Вільнянськ, Приморськ, Оріхів, Пологи та 15 селищ міського типу – Балабино, Кушугум, Малокатеринівку, Комишуватку, Новомиколаївку, Тернувате, Залізничне, Розівку, Комиш-Зорю, Чернігівку, Приазовське, Якимівку, Веселе, Степногірськ, Пришиб.

Таким чином, 13 міських поселень Запорізької РСР одночасно входять як до складу приморсько-фасадного типу розселення, так і лінійно-вузлового. Проте, за кількістю задіяних міських поселень, в Запорізькій РСР переважає лінійно-вузловий тип. Приморсько-фасадний тип розселення більш розвинений поблизу узбережжя Каховського водосховища, оскільки там знаходиться більша кількість міських поселень. Проте, поселення саме рекреаційного значення знаходяться на узбережжі Азовського моря. Хоч в приморсько-фасадному типі розселення узбережжя Азовського моря і мала кількість міських поселень, проте вони виступають головними рекреаційними центрами країни (Бердянськ, Кирилівка) та області (Приморськ).

ЛІТЕРАТУРА:

1. Гладкий О. Міські системи розселення: становлення та структура / О. Гладкий // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Географія. – 2014. – Вип. 1. – С. 16-22.

2. Донченко Л.М.. Територіальна організація Приморської рекреаційної системи розселення (на прикладі Запорізького Приазов'я): автореф. дис... канд. географ. наук: 11.00.02 / Донченко Лариса Михайлівна; Одеський національний ун-т ім. І.Мечникова. – О., 2002. – 22 с.

3. Заставецька Л.Б. Системи розселення і геопросторові проблеми вдосконалення адміністративно-територіального устрою України: [монографія] / Л.Б. Заставецька. – Тернопіль: ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2013. – 332 с.

4. Топчієв О. Г. Проблеми раціонального природокористування та екологічної організації території приморських регіонів України / О. Г. Топчієв, З. В. Тітенко, А. М. Шашеро // Вісник Одеського національного університету. Серія: Географічні та геологічні науки. – 2013. – Т. 18, Вип. 2. – С. 101-110.

Ксенія Григорьевна Нелина,

*аспирант кафедри економічної і соціальної географії,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка,*

г. Киев

ПРИМОРСКО-ФАСАДНЫЙ И ЛИНЕЙНО-УЗЛОВОЙ ТИПЫ РАССЕЛЕНИЯ В ЗАПОРОЖСКОЙ ОБЛАСТИ

Запорожская область характеризуется поздним заселением территории. Наибольшее этот процесс наблюдался вдоль морского побережья Азовского моря, вблизи рек и главных транспортных путей. Соответственно в регионе будут преобладать приморско-фасадный и линейно-узловой типы расселения.

В данной статье рассмотрены приморско-фасадный тип расселения побережья Азовского моря и Каховского водохранилища, выделены главные

центры и сеть поселений относящихся к этому типу расселения. В линейно-узловом типе расселения определены основные линейные и узловые элементы, проанализирована взаимосвязь между ними.

В результате исследования было определено, что в Запорожской области преобладает линейно-узловой тип расселения.

***Ключевые слова:** расселение, приморско-фасадный тип расселения, линейно-узловой тип расселения, регион.*

Kseniia Hrigoryevna Nelipa,

PhD Student, Department of economic and social geography,

Taras Shevchenko National University of Kyiv,

Kyiv

COASTAL-FRONTAL AND LINEAR-NODULAR TYPES OF SETTLEMENT IN THE ZAPORIZHIA REGION

Zaporizhia region is characterized by a late settlement of the territory. The greatest this process was observed along the sea coast of the Azov Sea, near the rivers and the main transport routes. Accordingly, the region will be dominated by coastal-frontal and linear-nodular types of settlement.

In this article, the coastal-frontal type of settlement of the coast of the Azov Sea and the Kakhovka reservoir are considered the main centers and a network of settlements belonging to this type of settlement are identified. In the linear-nodular type of settlement, the main linear and nodal elements are defined, the relationship between them is analyzed.

As a result of the study, it was determined that a linear-nodular type of settlement prevails in the Zaporizhia region.

***Key words:** settlement, coastal-frontal type of settlement, linear-nodular type of settlement, region.*

25.02.2019